

УДК 929:930-051

*Івахненко Ірина,
Київський університет імені Бориса Грінченка
ORCID ID: 0000-0001-9959-6825*

Діяльність Василя Данилевича у 1918 – 1936 рр.

Abstract. The article examines the multifaceted activities of Ukrainian historian, archaeologist, scholar, pedagogue, public figure Vasyl Danylevych from 1918 to 1936. He was one of the brightest representatives of the Scientific School of Historians of Ukrainian Studies of Professor Volodymyr Antonovych at the St. Volodymyr University in Kyiv. Vasyl Danylevych returned to Ukraine in 1918 and expressed a desire to work for the benefit of the Ukrainian people and Ukrainian historical science. He worked from 1918 to 1920 as a Professor at the Kyiv State Ukrainian University, which was founded by Hetman Pavlo Skoropadsky. He taught from 1920 to 1931 at the Dragomanov Kyiv Higher Institute of Public Education. His lecture courses were devoted to Ancient Ukrainian History and Historiography. Vasyl Danylevych, from 1924, as a member of the All-Ukrainian Archaeological Committee of the Higher School of Economics and a full member of the History of Ukraine Research Department of Mykhailo Hrushevsky, headed the subsection of the History of Material Culture. His scientific interests covered a wide range of issues of History and Archeology of Kyivan Rus', the History of Governance in Slobidska Ukraine in the 17th – 18th centuries, issues of Numismatics, Museum Studies, Historical Geography, etc. Vasyl Danylevych proved himself in various fields of science and teaching during more than 40 years of scientific and more than 30 years of teaching activities.

Keywords: Vasyl Danylevych, Ukrainian historian, archaeologist, scholar, pedagogue, public figure, pedagogical activity, the first third of the 20th century, historical education of the first third of the 20th century, Academy of Sciences, History of Ukraine Research Department of Mykhailo Hrushevsky, Kyiv State Ukrainian University, Dragomanov Kyiv Higher Institute of Public Education.

Дослідження педагогічної та наукової діяльності українського історика, археолога, нумізмата, музеєзнавця, одного з яскравих представників наукової школи істориків–українознавців професора Антоновича в Університеті Св. Володимира в Києві – Василя Юхимовича Данилевича у 1918–1936 рр. дозволяє вивчити останні роки його життєвого шляху.

Мета статті: дослідити педагогічну та наукову діяльність Василя Данилевича у 1918–1936 рр.

Для розкриття теми статті ми проаналізували праці дослідників, які вивчали життя та діяльність Василя Данилевича. Дмитро Багалій визначив науковий доробок Василя Данилевича з археології та нумізматики, його розробки курсів з давньоруської історії¹.

¹ Багалій, Д. І. (1919). Оцінка наукових праць професора В. Е. Данилевича. *Записки Історично – Філологічного Відділу Української Академії Наук*. Київ. Т. 1. С. LXXXIX–LC.

Педагогічну та наукову діяльність Василя Данилевича дослідив Андрій Гомоляко^{2,3}, який виокремив його розвідки з історії Слобожанщини та Київської Русі, охарактеризував його як педагога, науковця та дослідника. А. С. Яненко⁴ розглянула постать науковця як педагога у спогадах студентів, яких він готував до музейної справи в аспірантурі. О. В. Юркова⁵, проаналізувавши діяльність Науково-дослідної кафедри історії України Михайла Грушевського, виокремила діяльність та роль Василя Данилевича у становленні академічних історичних установ в Україні в 20 – 30-х рр. ХХ ст. Ірина Івахненко розглянула громадську діяльність Василя Данилевича⁶, його внесок у розвиток музейництва в Україні⁷, педагогічну⁸ та археологічну діяльність⁹ історика.

Василь Данилевич народився у місті Курськ 9 лютого 1872 р. у родині спадкового дворянина. Його батько служив прокурором окружного суду станиці Усть – Медведицької. Початкову освіту в 1883 – 1884 рр. Василь здобував в Уманській чотирикласній прогімназії, яку закінчив з нагородою I ступеню. Після переведення батька по службі до Києва у 1884 р. юнак навчався у Четвертій Київській гімназії, яку закінчив у 1891 р. зі срібною медаллю¹⁰. Гімназист Данилевич захоплювався історією та археологією, вивчав історичну літературу, відвідував публічні лекції професора В. Б. Антоновича, прослухав його курс археології. Захоплення археологією переросло у справу всього життя. Після закінчення гімназії, юнак вступив на історичне відділення історико-філологічного факультету Університету Св. Володимира, де займався під керівництвом видатного історика В. Б. Антоновича, став одним із яскравих представників наукової школи істориків–українознавців професора Антоновича.

Після повернення в Україну в липні 1918 р. Василь Юхимович Данилевич висловив бажання служити на користь українського народу й української історичної науки.

У 1918–1920 рр. Василь Данилевич працював професором кафедри української історії, історичної географії України, передісторичної археології України в Київському державному Українському університеті, заснованому гетьманом Павлом Скоропадським. Науковець займався публікацією корпусу документів під час Української революції.

² Гомоляко, А. (2010). В. Ю. Данилевич як дослідник історії Слобожанщини. *Український історичний збірник*. № 13 (2). С. 97-105.

³ Гомоляко, А. (2009). Суспільно – політичний устрій Київської Русі в оцінці В. Ю. Данилевича. *Український історичний збірник*. № 12. С. 323-328.

⁴ Яненко, А. С. (2015). Підготовка музейних працівників в аспірантурі Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Г. Шевченка у другій половині 1920-х – на початку 1930-х р. *Сіверщина в історії України: Зб. наук. пр.* Вип. 8. С. 286-299.

⁵ Юркова, О. В. (1999). Діяльність науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924 – 1930 рр.): монографія. Київ: Інститут історії України НАН України. 433 с.

⁶ Івахненко, Ірина. (2020). Громадська діяльність Василя Юхимовича Данилевича. *Українська минушина: міфи та історична реальність*: збірка матеріалів ІХ Всеукраїнської студентської науково – практичної конференції, м. Київ, 22 квіт. 2020 р. / КУБГ. Київ, 2020. С. 79-82.

https://iff.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/kaf_iu/06.05.2020_Zbirka_materiialiv_Ukrainська_minuшина_2_020.pdf.

⁷ Івахненко, Ірина. (2020). Внесок Василя Данилевича у розвиток музейництва в Україні. Том 1. № 1. Грінченко – Сетон міжнародний журнал молодих науковців. С. 87-95.

<https://ysgsij.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/20/18>.

⁸ Івахненко, Ірина. (2021). Педагогічна діяльність Василя Данилевича. Том 2. № 2. Грінченко – Сетон міжнародний журнал молодих науковців. С. 42-51. <https://ysgsij.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/61/60>.

⁹ Івахненко, Ірина. (2021). Археологічна діяльність Василя Данилевича. Том 3. № 3. Грінченко – Сетон міжнародний журнал молодих науковців. С. 56-68. <https://ysgsij.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/98/97>.

¹⁰ Юркова, О. Данилевич Василь Юхимович. http://www.history.org.ua/?termin=Danylevych_V.

На засіданні історико – філологічного відділу Української академії наук у Києві 13 грудня 1918 р. академік Дмитро Багалій рекомендував Василя Данилевича на посаду керівника Постійної комісії для видавання пам'яток мови, письменства й історії та висловив побажання, щоб підготовлена ним *«збірка матеріалів і зроблена на підставі їх наукова розвідка були видані Археографічною Комісією Української Академії Наук»*¹¹.

У 1920–1931 рр. професор Василь Данилевич працював у Київському вищому інституті народної освіти імені Михайла Драгоманова. Його лекційні курси були присвячені давньоруській історії та історіографії. З 1924 р. його обрали членом Всеукраїнського Археологічного Комітету ВУАН¹².

У квітні 1924 р. професор Данилевич став дійсним членом Науково – дослідчої кафедри історії України Михайла Грушевського, створеної на підставі постанови Наукового Комітету Народного Комісаріату Освіти від 30 березня 1924 р.¹³. Михайло Грушевський запрошував працювати на кафедру відомих фахівців. Історик Олександр Оглоблин, який проаналізував на еміграції науково – організаційну роботу Михайла Грушевського в Україні в 20-х рр. ХХ ст., відзначав: *«Закликаючи до співпраці старших науковців, Грушевський наче б то забуває старі обиди, жалі й порахунки. В його науково-дослідній кафедрі працює дійсним членом проф. Данилевич, той самий Данилевич, який, мабуть, з суто особистих міркувань, виступав проти кандидатури Грушевського на кафедру руської історії в Київському університеті, яка звільнилася в 1908 р. після смерті Павла Голубовського. Грушевський ніколи не забував заповіданих йому кривд і шкод. Але він запросив Данилевича, вже старого й немічного, майже рамолі, на дійсного члена кафедри»*¹⁴.

Працюючи на Науково – дослідчій кафедрі історії України Михайла Грушевського професор Данилевич очолив підсекцію Історії матеріальної культури. Напрямом наукової роботи вченого стали студії над археологією України та історією врядування в Слобідській Україні в XVII – XVIII ст. Із наукового плану роботи кафедри на 1925/1926 рр. ми дізнаємося: *«Основна науково-дослідча робота в наступному академічному році матиме своїм змістом дослідження соціально-економічних і зв'язаних з ними культурних і політичних процесів на Україні на протязі останніх трьох століть. Василю Данилевичу з-поміж іншого заплановано «Історія врядування на Слобідській Україні XVII – XVIII вв.»*. У своєму індивідуальному плані вчений зазначав: *«Теоретична науково-дослідча праця складається з розробки низки питань, що я їх досліджую почасти багато років, почасти-ж з цього академічного року. Більш од 20 років я працюю над історією врядування на Слобідській Україні XVII – XVIII ст. Перший том цієї величезної праці сподіваюся закінчити в прийдущому році»*. Однак обіцянки своєї він не виконав¹⁵.

Викладаючи аспірантам Науково – дослідчої кафедри історії України Михайла Грушевського курс передісторичної матеріальної культури України професор Данилевич звертав особливу увагу на стан вивчення того чи іншого питання, на методи його дослідження. Він був переконаний, що фактичний матеріал аспіранти можуть знайти у літературі, зазначеній в програмі, та під час ознайомлення із музейними зібраннями. Між тим він підкреслював, що *«історіографія та методологія української матеріальної культури не*

¹¹ Багалій, Д. І. Оцінка наукових праць професора В. Е. Данилевича. С. LXXXIX.

¹² Гомоляко, А. В. Ю. Данилевич як дослідник історії Слобожанщини. С. 103.

¹³ Там само.

¹⁴ Юркова, О. В. Діяльність науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924 – 1930 рр.). С. 50.

¹⁵ Гомоляко, А. В. Ю. Данилевич як дослідник історії Слобожанщини. С. 103.

мають жадної літератури. Тим часом знання цієї справи має першорядну вагу задля їхньої (аспірантів) майбутньої праці на ниві науки. Власне кажучи, без знання цієї справи фактичні відомості залишаються мертві і становлять лише зайвий вантаж у людському житті, бо поставитися критично до фактів така людина не може»¹⁶.

Згідно плану Науково – дослідчої кафедри історії України Михайла Грушевського у 1927–1928 та 1928–1929 академічних роках індивідуальним заняттями професора Василя Данилевича було встановлено поряд з археологічною проблематикою («Рання металічна техніка на Україні») також завершення теми з історії Слобідської України («Організація Слобідської України в XVII – XVIII ст.»).

В офіційному повідомленні про діяльність Науково – дослідчої кафедри в 1927–1928 академічному році кафедра з-поміж іншого ставила своїм завданням на найближчі роки «розроблення актового історичного матеріалу для пізнання соціально-економічної історії Лівобережної України XVIII ст.» та «заняття над вибіркою і обробленням невиданого матеріалу для другої половини XVII в., над статистикою й економікою Лівобережжя в середині і другій половині XVIII в.»¹⁷.

Як відзначає Андрій Гомоляко, положення і висновки, яких дійшов Василь Данилевич щодо історії врядування на Слобідській Україні, генеалогії козацької старшини зберегли свою наукову цінність до сьогодні. Неопубліковані праці вченого з цієї проблематики, а також корпус підготовлених ним документів з історії регіону потребують археографічного опрацювання, систематизації й підготовки до видання¹⁸.

Василя Юхимовича Данилевича, як керівника семінару підвищеного типу з первісної культури, вважають вчителем К. Ю. Коршака та А. Г. Слюсарського. У липні 1929 р. професор Данилевич у рекомендаціях К. Ю. Коршаку зазначав: «... весь час працював під моїм безпосереднім керівництвом над питаннями з передісторичної археології... Взагалі, він виявив себе за здібного й зацікавленого наукою студента. Отже, все те дає йому цілковите право продовжувати й далі свою наукову діяльність, стати аспірантом»¹⁹. Педагог Василь Данилевич дуже добре комунікував зі своїми учнями та ученицями.

Василь Данилевич також продовжував професорувати у Київському інституті народної освіти, а після його реорганізації – у Київському педагогічному інституті професійної освіти.

Василь Данилевич вийшов на пенсію у 1931 р. «через хворість», але невдовзі повернувся до педагогічної праці в Інститут червоної професури та в Київський державний університет, який відрядив вченого для наукової праці у Москву та Ленінград у лютому – березні 1936 р.

¹⁶ Юркова, О. В. Діяльність науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924 – 1930 рр.). С. 124.

¹⁷ Гомоляко, А. В. Ю. Данилевич як дослідник історії Слобожанщини. С. 103.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Яненко, А. С. Підготовка музейних працівників в аспірантурі Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Г. Шевченка у другій половині 1920-х – на початку 1930-х рр. С. 295.

Після виходу з Науково – дослідної кафедри історії України Василь Данилевич не поривав зв'язків із Академією наук, продовжував брати участь в роботі Археографічної комісії ВУАН²⁰.

Висновки. Повернувшись в Україну у 1918 р. Василь Данилевич виявив бажання служити на користь українського народу та української історичної науки. Він працював у багатьох навчальних закладах, був дійсним членом наукових організацій: у 1918–1920 рр. професором Київського державного Українського університету, заснованому гетьманом Павлом Скоропадським. Науковець займався публікацією корпусу документів під час Української революції. У 1920–1931 рр. Василь Данилевич служив професором Київського вищого інституту народної освіти імені Михайла Драгоманова. У 1924 р. вчений став членом Всеукраїнського Археологічного комітету ВУАН та дійсним членом Науково – дослідчої кафедри історії України Михайла Грушевського, де очолив підсекцію Історії матеріальної культури. Лекційні курси Василя Данилевича були присвячені давньоруській історії та історіографії, напрямом його наукової роботи стали студії над археологією України та історією врядування в Слобідській Україні у XVII – XVIII ст.

Наукові інтереси Василя Данилевича охоплювали широке коло питань історії та археології Київської Русі, історії управління на Слобідській Україні XVII – XVIII ст., питань нумізматики, музеєзнавства, історичної географії тощо. Василь Данилевич проявив себе в різних галузях науки і викладання за понад 40 років наукової та понад 30 років викладацької діяльності.

Український історик, археолог, нумізмат, музеєзнавець, один із яскравих представників наукової школи істориків–українознавців професора Антоновича – Василь Юхимович Данилевич – залишив помітний слід в історії історичної науки та вищої освіти Наддніпрянської України першої третини ХХ ст.

References

- Bahalii, D. I. (1919). Otsinka naukovykh prats profesora V. E. Danylevycha [*Evaluation of scientific works of Professor V. E. Danylevych*]. Zapysky Istorychno-Filolohichnoho Viddilu Ukrainskoi Akademii Nauk [*Notes of the Historical and Philological Department of the Ukrainian Academy of Sciences*]. Kyiv. 1. LXXXIX–LC [in Ukrainian].
- Gomolyako, A. (2010). V. Yu. Danylevy'ch yak doslidnyk istoriyi Slobozhanshhyny [*V. Yu. Danylevych as a researcher of the history of Slobozhanshchyna*]. Ukrayins'kyj istorychnyj zbirnyk [*Ukrainian historical collection*]. 13 (2). 97-105 [in Ukrainian].
- Gomolyako, A. (2009). Syspilno-politychny ustriy Kuivskoi Rusi v ocinci V. Yu. Danylevicha [*Socio-political system of Kyivan Rus' in the assessment of V. Yu. Danylevych*]. Ukrayins'kyj istorychnyj zbirnyk [*Ukrainian historical collection*]. Nizhyn. № 12. 323-328 [in Ukrainian].
- Ivakhnenko, Iryna. (2020). Hromads'ka diyal'nist' Vasylya Yukhymovycha Danylevycha [*Public activity of Vasyl Yuhymovich Danylevych*]. Ukrayins'ka mynushyna: mify ta istorychna real'nist': zbirka materialiv IX Vseukrayins'koyi students'koyi naukovy – praktychnoyi

²⁰ Юркова, О. В. Діяльність науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924 – 1930 рр.). С. 225.

- konferentsiyi, m. Kyiv, 22 kvit. 2020 r. / KUBG Kyiv [*Ukrainian past: myths and historical reality: collection of materials of the IX All – Ukrainian student scientific – practical conference, Kyiv, April 22. 2020 / KUBG. Kyiv*], 79-82.
https://iff.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/kaf_iu/06.05.2020_Збірка_матеріалів_Українська_минушина_2020.pdf. [in Ukrainian].
- Ivakhnenko, Iryna. (2020). Vnesok Vasylya Danylevycha u rozvytok muzeynytstva v Ukrayini [*Vasyl Danylevych's contribution to the development of museum work in Ukraine*]. Hrinchenko – Seton mizhnarodnyy zhurnal molodykh naukovtsiv [*Young Scientists Grinchenko – Seton International Journal*]. Vol. 1. no 1, 87-95.
<https://ysgsij.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/20/18>. [in Ukrainian].
- Ivakhnenko, Iryna. (2021). Pedahohichna diyal'nist' Vasylya Danylevycha [*Pedagogical activity of Vasyl Danylevych*]. Hrinchenko – Seton mizhnarodnyy zhurnal molodykh naukovtsiv [*Young Scientists Grinchenko – Seton International Journal*]. Vol. 2. no 2, 42-51.
<https://ysgsij.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/61/60>. [in Ukrainian].
- Ivakhnenko, Iryna. (2021). Arkheolohichna diyal'nist' Vasylya Danylevycha [*Archaeological activity of Vasyl' Danylevych*]. Hrinchenko – Seton mizhnarodnyy zhurnal molodykh naukovtsiv [*Young Scientists Grinchenko – Seton International Journal*]. Vol. 3. no 3, 56-68.
<https://ysgsij.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/98/97>. [in Ukrainian].
- Yurkova, O. V. (1999). Dialnist' naukovo-doslidnoi kafedry istorii Ukrainy M. S. Grushevskogo (1924 – 1930) [*Activity of the research department of the history of Ukraine of M. S. Hrushevsky (1924 – 1930)*]. Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny [*Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine*]. Kyiv. 124 p. [in Ukrainian].
- Yanenko, A. S. (2015). Pidhotovka museinyh pracivnikiv v aspiranturi Lavrskogo museyu kul'tiv ta pobutu ta Vseukrainskogo musejnogo gorodka u drugiy polovine 1920 – na pochatku 1930 [*Preparation of museum workers in postgraduate studies of the Lavra Museum of cults and everyday life and the All – Ukrainian Museum town in the second half of the 1920s – early 1930s.*]. Sivershina v isrorii Ukrainy [*Severshchyna in the history of Ukraine*]. 268-299 [in Ukrainian].